Mr. Osman Lavić,
direktor Gazi Husrev-begove biblioteke

480 GODINA
Gazi Husrev-begove biblioteke
je jubilej koji obavezuje

U povodu 480. godišnjice postojanja Gazi Husrev-begove biblioteke, koja se obilježava 8. januara 2017.godine, porazgovarali smo sa novoimenovanim direktorom mr. Osmanom Lavićem, dugogodišnjim uposlenikom ove naše najstarije kulturne institucije.

Poštovani, otkako ste preuzeli dužnost direktora Gazi Husrev-begove biblioteke, evo sada će skoro godinu dana, šta je to na šta ste posebno stavili prioritet u svome radu?

-Biblioteka svoje aktivnosti obavlja shodno planskim i programskim aktima usvojenim od strane Upravnog odbora i drugih organa Islamske zajednice. Prioriteti našeg rada su, svakako, korisnici Biblioteke i njihove potrebe za građom, prostorom i opremom koju Biblioteka posjeduje. Samo u ovoj godini naši bibliotekari su u čitaonicama Biblioteke opslužili oko 20.000 korisnika. To su uglavnom studenti sarajevskog, ali i drugih univerziteta, magistranti, doktoranti, te kulturni i naučni radnici. Ovom statistikom nisu obuhvaćeni korisnici naših usluga putem interneta, bibliotečke razmjene i drugih vidova komunikacije koju biblioteka ima s korisnicima.

Aktivnosti smo usmjerili ka bržem formiranju digitalne biblioteke i omogućavanju našim korisnicima da, u skladu sa savremenim standardima bibliotečkog poslovanja, mogu koristiti fondove i građu Biblioteke. Tokom ove godine digitalizirali smo zbirku dokumenata na osmanskom turskom jeziku (oko četiri hiljade bibliografskih jedinica, odnosno, deset hiljada skenova), fond fototeke (blizu 20.000 fotografija), te značajan dio monografskih i serijskih publikacija, koje se najčešće koriste u našim čitaonicama. U toku je tehnička priprema digitalizirane građe, kako bi što prije bila dostupna korisnicima, prvo u lokalnoj mreži Biblioteke, a nešto kasnije i široj javnosti putem naše web stranice.

Nastavili smo rad na izdavačkim projektima Biblioteke. Tu prije svega mislim na izradu Leksikona bošnjačke uleme. Djelo sadrži blizu dvije hiljade biografija i bibliografija (bio-bibliografija) bosanskohercegovačke uleme koje je, u proteklih desetak godina, u sklopu redovnih poslova Biblioteke, uradio kolega Ahmed Mehmedović. Veoma zahtjevan posao redakture ovog djela, koji radi dr. Lejla Gazić, je u završnoj fazi, nakon čega slijedi tehnička priprema i štampanje rukopisa. Uvjeren sam da će djelo u 2017. godini, ugledati svjetlo dana. S novim, 37. brojem časopisa Anali Gazi Husrev-begove biblioteke, koji je u štampi, nastavljamo s redovnim izdavanjem ovoga godišnjaka. Anali su pokrenuti osamdesetih godina prošlog stoljeća sa zadatkom da se u njima prezentuju naučni i stručni radovi iz oblasti islamistike i kulturne baštine Bošnjaka. Do sada je u ovom časopisu objavljeno preko 500 radova na oko 7.500 stranica iz pera više od 200 autora. Dobar dio ovih radova napisan je na osnovu rukopisne i arhivske građe pohranjene u Gazi Husrev-begovoj biblioteci i iz pera uposlenika, odnosno bibliotekara Gazi Husrev-begove biblioteke.

Obilježavate godišnjicu od postojanja jedne od najstarijih institucija na ovom području. Sa kakvim raspoloženjem i planovima ulazite u naredni period?

-Malo se koja institucija može pohvaliti tako značajnim jubilejom. Naime, za sedam dana, odnosno, 8. januara 2017. godine, navršit će se 480 godina od kada je davne 1537. godine kadija sarajevskog šerijatskog suda ovjerio drugu vakufnamu bosanskog namjesnika Gazi Husrev-bega. Ovom vakufnamom izdvojio je iz svoga imetka 700.000 dirhema odredivši da se za 400.000 izgradi škola u kojoj će se izučavati, između ostalog, i ono što vrijeme i prilike budu iziskivali, a što preostane od gradnje da se za to kupi vrijednih knjiga iz kojih će učenici (taleba) i njihovi nastavnici (muderrisi) spremati nastavu, te da iz njih prepisuju oni koji se budu naukom bavili. Ovakva formulacija namjene kupljenih knjiga Gazi Husrev-begovu biblioteku čini javnom ustanovom, dostupnom ne samo učenicima i osoblju Gazi Husrev-begovog vakufa nego i drugim pobornicima i ljubiteljima knjige. Tim povodom uposlenici Biblioteke pripremili su niz aktivnosti kojima ćemo obilježiti ovaj jubilej. Po prvi put urađena je Monografija Biblioteke, snimljen film o Biblioteci pod nazivom „Sedam slova o Gazi Husrev-begovoj biblioteci u produkciji BHT 1, čiji je producent Dino Kassalo a autor teksta prof. dr. Enes Karić.

Ovakav jubilej, naravno i obavezuje. Osim činjenice da od svoga osnivanja 1537. godine prvenstveno sakuplja i čuva dokumentarno naslijeđe, kako bibliotečko tako i arhivsko, relevantno za duhovni i kulturni život Bošnjaka, Biblioteka ima zadatak i da naučno sređuje prikupljeni materijal, te da naučno obrađuje pojedina pitanja iz oblasti islamistike, posebno ako je to vezano za prošlost i život Bošnjaka, kako je to definisano u programskim zadacima Biblioteke ispisanim u uvodniku prvog broja Anala 1972. godine. Osim ovih aktivnosti, Biblioteka će intezivno raditi na usklađivanju bibliotečkih poslova (katalogizacije i klasifikacije različitih formi bibliotečke građe) sa savremenim standardima, odnosno međunarodno prihvaćenom praksom kada je u pitanju obrada specijalne građe koju posjeduje. Tu mislim i na građu koja se pojavljuje u novim formama kao što je digitalna i multimedijalna građa, kasete, i svi drugi nosioci audiovizuelnih zapisa.

Biblioteka je dijelila sudbinu naroda

Biblioteka je u svojoj dugoj historiji prolazila kroz mnoge nedaće. Nastradao je i veliki broj knjiga. Kako nadoknađujete, odnosno popunjavate fondove rukopisa?

-Knjiga je u orijentalno-islamskoj civilizaciji nastajala i ispisivana začuđujućom ljubavlju, strpljenjem i predanošću s ciljem da obrazuje, oplemeni i odnjeguje dušu svoga čitaoca. Uništavana je od onih do kojih njena poruka nije stigla ili nije bila shvaćena. Dijelila je, kao i danas, sudbinu naroda među kojim je nastajala i nestajala. U rušilačkom pohodu Eugena Savojskog 1697. godine, uništeno je i u plamenu nestalo skoro cijelo Sarajevo. Među njima i Gazi Husrev-begov vakuf, pa i Biblioteka. Tek nekoliko rukopisa je sačuvano iz prvog fonda Biblioteke. Decenijama i stoljećima u Biblioteku su se slijevale mnogobrojne privatne i vakufske biblioteke osnivane uz džamije, medrese, tekije, bolnice ili kao javne ustanove. Spominjemo samo najznačajnije od njih kao što su Karađoz-begova biblioteka iz Mostara, Elči Ibrahim-pašina iz Travnika, Halil-efendije Trepanića iz Gračanice, biblioteke Memišah-begove medrese iz Foče, te sarajevske biblioteke Osman Šehdijina, Sim-zade medrese, Kantamirijina, Đumišića i desetine drugih većih i manjih kolekcija. I danas svjedočimo istu tendenciju. Samo u 2016. godini Biblioteka je bogatija za značajan broj poklonjenih rukopisa, dokumenata na osmanskom jeziku, kolekcija fotografija, muzejskih eksponata, cijelih porodičnih biblioteka. Koristim priliku da se i ovim putem zahvalim Fondaciji za izdavaštvo Federacije BiH, Kulturnom centru Republike Turske, umjetniku i fotografu Faruku Ibrahimoviću, Munibu Tufi, akademskom kiparu i konceptualnom umjetniku Almiru Derviševiću, Dejanu Spaiću, Zijadu i Hamdi Baščauševiću, profesorici Aidi Mehmedbašić, pjesnikinji Ajši Zahirović, Muharem-ef. Hasanbegoviću, akademiku Enesu Kariću, Nedžib-beju Šaćirbegoviću za vrijedne donacije u 2016. godini.

Fond arhivske građe je izuzetno bogat. Šta on sve sačinjava i kakve on sve usluge može pružiti naučnicima- istraživačima?

-Biblioteka posjeduje dva odvojena fonda arhivske građe i to Fond arhiva na osmanskom jeziku i Arhiv Islamske zajednice. Fond arhiva čini zbirka dokumenata, sidžila i deftera na osmanskom turskom jeziku i zbirka arhivalija na bosanskom jeziku. Zbirka na osmanskom jeziku sadrži oko 10.000 dokumenata različite vrste: fermana, berata, murasela, tezkera, temesuka, tapija, sidžila, deftera. Najstariji dokument na osmanskom jeziku je berat rumelijskog beglerbega Muratpaše izdat Širmerdu 876/1471. godine a odnosi se na njegov čiftluk u Donjem Tihomiru, u nahiji Olovci na Romaniji.

Arhiv Islamske zajednice je specijalizirana arhivska građa nastala kroz rad i aktivnosti organa i institucija Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini. Građa je nastala u razdoblju od 1882. do 2010. godine, i obuhvata fondove Ulema-medžlisa (1882.-1958.), Zemaljske vakufske komisije za Bosnu i Hercegovinu (1883.-1894.), Zemaljskog vakufskog povjerenstva (1890.-1895.), Zemaljskog vakufskog ravnateljstva (1895.-1909.), Vakufsko-mearifskog sabora (1909.-1930.) i Vakufske direkcije u Sarajevu (1930.-1958.) godine. Biblioteka posjeduje ukupno 550 dužnih metara ove građe. Oba ova fonda su od izuzetne važnosti za izučavanje historije Bosne i Hercegovine, posebno Bošnjaka. U ovoj godini smo digitalizirali fond arhivske građe na osmanskom jeziku, u toku je izrada regesti i kataloga građe ovih arhiva, kako bismo ih učinili pristupačnijim istraživačima historije Bosne i Hercegovine i njenih naroda.

Pristup digitalizaciji bibliotečke građe

-Biblioteka pruža mogućnost pristupa elektronskim putem, tj. fondovi su digitalizirani. Koliko takva forma može u suštini zamijeniti knjige?

Početkom osamdesetih godina prošlog stoljeća počela je era digitalne knjige, danas popularne pod nazivom e-knjiga. Naime, 1971. godine Michael S. Hart kreirao je prvi elektronski zapis pretipkavši Ustav SAD-a. Elektronsko izdanje knjige steklo je veliku popularnost zbog činjenice da čitalac može knjige čitati besplatno na svom računaru, te da može za istu tu cijenu objaviti knjigu koju sam napiše. Dugo je prisutna dilema i određena vrsta straha da li razvojem tržišta e-knjige papir gubi bitku pred elektronskim, odnosno digitalnim zapisom. U pokušaju odgovora na ovo pitanje treba se vratiti u prošlost i vidjeti da izumom štampe u 15. stoljeću nije završena era prepisivanja knjige. Knjiga je prepisivana bar tri naredna stoljeća, u nekim zemljama sve do početka XX stoljeća. Prema tome, pojavu i razvoj digitalnog zapisa potrebno je posmatrati kao još jedno, rekli bismo, treće razdoblje u nastanku knjige, koje nipošto ne podrazumijeva nestanak štampe i kraj knjige u formi papira. Gazi Husrev-begova biblioteka je, u želji da prati savremene trendove u bibliotekarstvu, dosta rano za naše prilike, možda i među prvima u Bosni i Hercegovini, pristupila digitalizaciji bibliotečke građe. U nastojanju da zaštitimo rukopisne knjige od mogućeg uništenja, oštećenja i propadanja, prvo su digitalizirani rukopisi. Ova digitalizacija je izvršena u formi slikanja, kako je to jedino i moguće kada su rukopisi u pitanju i pohranjivanja zapisa na tvrde diskove. Prelaskom u novu zgradu stekli su se tehnički uvjeti za digitalizaciju stare periodike, koja je izlazila na prostorima Bosne i Hercegovine u drugoj polovini XIX i XX stoljeća, kao i starijih monografskih publikacija. Danas je ovaj dio serijskih i monografskih publikacija dostupan našim korisnicima u digitalnoj formi u čitaonicama Biblioteke. U toku su pripreme s ciljem omogućavanja pristupa ovoj građi i online putem. Taj proces u Bosni i Hercegovini je

na samom početku i još uvijek ne postoji prepoznatljiva strategija ni na jednom nivou vlasti u našem društvu da se naša nematerijalna kulturna baština digitalizira i tako učini dostupnom većem broju čitalaca, a ujedno i zaštiti od propadanja i uništavanja.

U GH biblioteci je osnovan i radi odjel za restauraciju. Koje su njegove djelatnosti?

-Skoro pola stoljeća u izvještajima i stručnim ekspertizama fondova Gazi Husrev-begove biblitoeke isticana je potreba osnivanja odjeljenja za konzervaciju i restauraciju bibliotečke građe, posebno rukopisa i dokumenata na osmanskom jeziku. Konačno, prije desetak godina osnovano je odjeljenje a u sklopu opremanja nove zgrade Biblioteke nabavljena neophodna oprema za ovu vrstu djelatnosti. Danas Biblioteka posjeduje jedno od opremljenijih odjeljenja za konzervaciju i restauraciju starog papira i kože. Uporedo s procesom formiranja odjeljenja pripreman je i kadar za ovu vrstu poslova. Danas u ovom odjeljenju rade tri uposlenika koji posjeduju potrebne kvalifikacije i vještine za veoma osjetljiv, skup i spor posao čišćenja i nadogradnje oštećenog papira, proizvodnju ebru papira, izradu zaštitnih listova i poveza u kožnoj i kartonskoj formi. Kada bi bilo više razumijevanja i podrške, ovo odjeljenje bi, povećanjem zaposlenih i nabavkom repromaterijala, moglo biti od regionalnog značaja i pružati usluge restauracije građe mnogim institucijama u BiH i šire.

Kakva je kadrovska slika Biblioteke?

-U 2016. godini u Biblioteci su radila 32 uposlenika. Od tog broja devet je bibliotekara, četiri arhivista, dok su ostali uposlenici angažirani na poslovima tehničke podrške našim čitaonicama, salama, te poslovima održavanja, čuvanja i čišćenja Biblioteke. Već smo naveli da je ove godine naše čitaonice posjetilo oko 20.000 korisnika, održano je preko 60 konferencija, okruglih stolova, savjetovanja, primljeno 50 grupnih posjeta osnovnih i srednjih škola iz svih krajeva Bosne i Hercegovine. Obrazovna struktura je zadovoljavajuća. Biblioteka je poznata po toploj i, rekao bih, porodičnoj atmosferi koja vlada među uposlenicima. To je preduvjet zadovoljstvu korisnika naših usluga i kvalitetnom obavljanju planiranih poslova.

Osim brige o knjigama, vi kao institucija izdajete, Kataloge, časopis Anali GHB, ali brojna druga izdanja?

-Već smo govorili o izdavačkim projektima Biblioteke i njenoj dvojakoj ulozi: kao biblioteci koja se bavi stručnim bibliotečkim poslovima i naučno-istraživačkom karakteru pojednih poslova u ovoj instituciji. Tu mislim na katalošku obradu rukopisa i arhiva, što nadilazi nivo stručne obrade bibliotečke građe i nužno pretpostavlja naučnoistraživački rad. Takav pristup su od početka kataloziziranja imali Mehmed Handžić, Hazim Šabanović, Fejzulah Hadžibajrić, Kasim Dobrača, Zejnil Fajić i on se zadržao do danas. U sklopu redovnih izdanja Biblioteka je objavila 18 svezaka *Kataloga arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa*, 37 brojeva u 22 knjige Anala Biblioteke kao i veći broj naučnih i stručnih izdanja, regesti dokumenata, bibliografija časopisa, kataloga izložbi i razglednica s motivima iz rukopisa koje čuva u svojim fondovima. Od prošle godine Biblioteka izdaje *Bilten Gazi Husrev-begove biblioteke.*

Biblioteka je postala značajno kulturno središte i mjesto brojnih konferencija i tribina. Kako vidite ovaj vaš segment rada?

-Nova zgrada Biblioteke svojim položajem, opremljenošću sala i, zašto ne reći, kvalitetom usluge, za kratko vrijeme postala je poželjnom destinacijom za održavanje raznih kulturnih sadržaja. Najčešće su to tribine, promocije knjiga, manifestacije povodom godišnjica institucija ili događaja, izložbe, naučni skupovi i sl. Godišnje se u Biblioteci održi oko 60 takvih događaja. Neke organizira sama Biblioteka, nekima smo suorganizatori, a u nekim slučajevima pružamo usluge prostora i tehničke podrške. Ovim aktivnostima Biblioteka se afirmiše kao mjesto u gradu gdje se uvijek ima nešto korisno i lijepo čuti i naučiti. To je nova djelatnost kojoj veoma ozbiljno pristupamo i nastojimo biti dobri domaćini i pružiti punu uslugu koja se od nas traži.

Priznanja i podrške

Priznanja koja krase vitrine Biblioteke?

-Napori Gazi Husrev-begove biblioteke na sabiranju, čuvanju, obradi i prezentiranju bibliotečke građe, među kojima posebno mjesto zauzimaju pisani dokumenti, prepoznati su od strane domaćih i stranih institucija i pojedinaca kroz dodjelu povelja, nagrada i priznanja. Taj afirmativan odnos prema Biblioteci posebno je došao do izražaja nakon agresije na Bosnu i Hercegovinu i činjenice da su svi fondovi Biblioteke sačuvani. Skupština Grada Sarajeva je 2000. godine Biblioteci dodijelila Šestoaprilsku nagradu kao priznanje za njen rad i aktivnosti. Iste godine uposlenici Biblioteke angažirani na katalogizaciji rukopisa (Mustafa Jahić, Zejnil Fajić i Haso Popara, te Fehim Nametak kao vanjski saradnik) dobili su od Fondacije za islamsko nasljeđe *al- Furqan* iz Londona priznanje i nagradu za postignute rezultate na projektu katalogizacije rukopisa. Rad i rezultate Biblioteke prepoznalo je i Federalno ministarstvo kulture i sporta dodijelivši Povelju za doprinos u očuvanju kulturno-historijskog naslijeđa Bosne i Hercegovine direktoru Biblioteke Mustafi Jahiću 2004. godine, a Gazi Husrev-begovoj biblioteci, kao instituciji, 2012. godine.

Kolika je briga društvene zajednice o Biblioteci

-Hvala vam na ovom pitanju i mogućnosti da cijenjenim čitaocima Preporoda pojasnimo odnos društvene zajednice prema ovoj biblioteci. Nedugo nakon završetka Drugog svjetskog rata, 1954. godine, Zemaljski zavod za zaštitu spomenika, kulture i prirodnih rijetkosti NR Bosne i Hercegovine stavio je pod zaštitu države kompletan fond Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu, pošto se tu nalaze rijetke knjige od velikog značaja za našu kulturu i historiju. Osim zabrane otuđivanja i iznošenja bibliotečke građe van zemlje, takav status je podrazumijevao i pristup fondovima i pomoći u finansiranju projekata Biblioteke. U arhivi Biblioteke nalazimo mnogo dokumenata koji svjedoče o brizi i pomoći društvene zajednice u prošlosti o Gazi Husrev-begovoj biblioteci. Izvršno vijeće Republike Bosne i Hercegovine je putem Komiteta za fakultete, visoke škole i naučne ustanove Bosne i Hercegovine (gdje je ubrajana i Biblioteka) redovno finansijski i stručno pomagalo Biblioteku, dok je uprava Biblioteke bila u obavezi tromjesečno izvještavati o svojim aktivnostima. Ta pomoć je bila izražena i u vrijeme pripreme terena i rješavanja imovinsko-pravnih odnosa na lokaciji današnje zgrade Biblioteke. Općina Stari Grad, Zavod za planiranje, Zavod za izgradnju Kantona Sarajevo, kao i Vlada Kantona pružile su ogromnu tehničku, stručnu i finansijsku pomoć u tim poslovima. Danas je Biblioteka pridružena članica Univerziteta u Sarajevu, bez jasnih međusobnih prava i obaveza, što u narednom periodu treba precizno definisati. Nažalost, danas se ne možemo pohvaliti razumijevanjem ni jednog nivoa vlasti u našoj zemlji kada je u pitanju pomoć Biblioteci kao najstarijoj kulturnoj instituciji koja na svojim policama čuva neprocjenjivo nematerijalno kulturno blago, važno za kulturnu historiju cijele Bosne i Hercegovine. Biblioteka je u potpunosti finansijski na budžetu Rijaseta Islamske zajednice. U 2016. godini pokrenuta je inicijativa, obavljeni razgovori i iskazana dobra volja od strane premijera vlade Kantona Sarajevo da se iznađe način kako bi se i društvena zajednica bar dijelom uključila u finansiranje nekih projekata Biblioteke. Nadamo se i vjerujemo da će u godini koja je pred nama uslijediti konkretizacija te inicijative.

Osman Lavić: Biblioteka je važna i pažnje vrijedna institucija,

Napori Gazi Husrev-begove biblioteke na sabiranju, čuvanju, obradi i prezentiranju bibliotečke građe, među kojima posebno mjesto zauzimaju pisani dokumenti, prepoznati su od strane domaćih i stranih institucija i pojedinaca kroz dodjelu povelja, nagrada i priznanja.

Vaš magistarski rad odnosio se na biblioteke u Bosni u vremenu osmanske vlasti. Šta je to krasilo biblioteke u to doba i kakav je društveni odnos prema bibliotekama uopće kod nas?

-Radeći na katalogizaciji rukopisa imao sam priliku pratiti načine na koje su dospijevali u Biblioteku. Najčešće su bili dijelom neke od ličnih ili vakufskih biblioteka. Pošto taj period u našoj historiji bibliotekarstva ranije nije bio obrađen, na prijedlog mentora prof. Ismeta Bušatlića, smatrao sam korisnim popuniti tu prazninu i za magistarsku radnju obraditi vakufske biblioteke u Bosni i Hercegovini za vrijeme osmanske uprave. Kad je u pitanju odnos prema biblioteci on se nije značajnije mijenjao do danas. Deklarativno, biblioteka je važna i pažnje vrijedna institucija, ali u svakodnevnom životu prilično marginalizirana i zatomljena svakodnevnim egzistencijalnim pitanjima ostavljena na savjest i brigu malobrojnim pobornicima iluma i zaljubljenicima u knjigu.

Prijavili ste i doktorsku disertaciju...?

-Tema privatne ili porodične biblioteke u Bosni za vrijeme osmanske uprave je posljednja kockica koja nedostaje u mozaiku historije bibliotekarstva od XV stoljeća do sedamdesetih godina prošlog stoljeća. Namjera je, inša-Allah, koliko to budu dopustile novopreuzete obaveze, u formi doktorske disertacije istraživanjem ove teme popuniti ovu prazninu i sagledati u kojem obimu, sadržaju i formi je knjiga bila prisutna u muslimanskoj kući osmanskog perioda.

RAZGOVARAO: SELMAN SELHANOVIĆ